

СУТУЛА В. О.

Харківська державна академія фізичної культури

З досвіду роботи щодо удосконалення робочих програм навчальних дисциплін, які читаються на кафедрі гімнастики Харківської державної академії фізичної культури

Для того щоб процес підготовки робочих програм навчальних дисциплін, які читаються на кафедрі, набув ознак творчо-технологічного процесу, який базується на принципах системності, послідовності та безперервності освітнього процесу, необхідно виділити стратегію розробки їх концептуальної частини, тобто структурних елементів програм, які передбачені у розділі «Мета, завдання, що повинен знати і вміти студент». При цьому необхідно враховувати існуючі суттєві відмінності між програмами, розрахованими на один навчальний рік (семестр), і навчальними програмами з дисциплін, які розраховані на декілька років вивчення.

Стратегія розробки концептуальної складової робочих програм навчальних дисциплін, які читаються студентам протягом одного навчального року. Якщо розглядати підготовку робочих програм навчальних дисциплін, які читаються на кафедрі протягом одного навчального року (семестру), то стратегія розробки їх концептуальної складової наступна.

1. Мета навчальної дисципліни (сукупність концептуальних ідей, на яких вибудовується педагогічний процес). Виходячи з того, що викладання навчальних дисциплін представляє собою педагогічний процес, то узагальнена мета кожної дисципліни проявляється у триєдиній сутності – освітній, розвивальній та виховній.

Освітня – досягається через засвоєння студентами системи знань та уявлень, передбачених конкретною навчальною дисципліною.

Розвивальна – досягається через формування у студентів комплексу умінь і навичок, передбачених конкретною навчальною дисципліною.

Виховна – досягається через формування у студентів особистих якостей, передбачених конкретною навчальною дисципліною.

Приклад. Мета навчальної дисципліни «Елементи гімнастики у фізичній реабілітації», яка читається для студентів першого курсу, що навчаються за спеціалізацією «здоров'я людини», полягає у наступному – дати студентам систему знань та уявлень щодо використання засобів гімнастики у процесі фізичної реабілітації людини, сформувати у студентів комплекс умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності бакалавра зі здоров'я людини, виховати у студентів потребу у пізнавальній, творчій, перетворюючій діяльності, потребу у здоровому фізично активному способу життя та сформувати у них ціннісні орієнтації щодо майбутньої професійної діяльності.

(Розробники робочої програми навчальної дисципліни «Гімнастика у фізичній реабілітації» к. пед. н.,

доцент А. Е. Муллагілдїна та ст. викладач А. Х. Дейнеко).

2. Завдання навчальної дисципліни (певна педагогічна ситуація, співвіднесена з метою діяльності й умовами її здійснення). Оскільки мета навчальної дисципліни досягається через послідовне вирішення ряду спеціальних завдань, то вони (завдання) природним чином розподіляються (виходячи з того, що викладання дисципліни є педагогічним процесом) на три групи.

По-перше, це завдання, спрямовані на досягнення освітньої мети. Вони вирішуються головним чином у межах лекційного курсу, який є основним видом навчального заняття, призначених для викладення теоретичного матеріалу. Отримані студентами знання закріплюються та поглиблюються на семінарських і практичних заняттях, а також у процесі тренерської та педагогічної практик. Отже, ця група завдань відображає, в основному, суть лекційного курсу, передбаченого навчальною програмою.

По-друге, завдання, спрямовані на досягнення розвивальної мети. У своїй більшості вони вирішуються у межах практичних і семінарських занять, а також у процесі виконання студентами індивідуальних завдань та самостійної роботи. Відповідно до цього дана група завдань відображає зміст названих вище форм організації навчального процесу, які і передбачені у четвертому, п'ятому, шостому та сьомому структурних компонентах програм.

По-третє, завдання, спрямовані на досягнення виховної мети. Вони вирішуються, з різною мірою повноти, у межах практичної реалізації всіх форм організації навчального процесу, а саме: навчальних занять (лекції, практичні, семінарські заняття, консультації), індивідуальних завдань, практики, контрольних заходів, самостійної роботи.

3. Що повинен знати і вміти студент (структурний компонент програми навчальної дисципліни, який відображає ефективність вирішення поставлених у ній завдань). Ефективність реалізації поставлених у робочій програмі навчальної дисципліни завдань (наслідком чого як раз і є досягнення поставленої мети) оцінюється за рівнем знань, отриманих студентами у результаті вивчення конкретної навчальної дисципліни, та за ступенем сформованості у них комплексу умінь і навичок передбачених даною навчальною дисципліною. Іншими словами можна сказати, що у концептуальній частині робочої програми навчальної дисципліни структурний компонент «Що повинен знати і вміти студент» являється своєрідним відображенням завдань навчальної дисципліни.

Стратегія розробки концептуальної складової робочих програм навчальних дисциплін, які читаються студентам протягом кількох навчальних років. Якщо розглядати процес підготовки програм

з навчальних дисциплін, які вивчаються студентами протягом кількох навчальних років (курсів), то стратегія розробки їх концептуальної частини, а відповідно і змістовної, дещо ускладнюється. Це обумовлено тим, що в узагальненому вигляді *кожен з структурних компонентів* концептуальної частини робочої програми навчальної дисципліни (мета, завдання, що повинен знати і вміти студент) має три складові (освітню, формувальну, виховну), отже вони мають три напрями реалізації. При цьому необхідно враховувати і той факт, що *у кожному із названих структурних компонентів* концептуальної частини робочих програм *необхідно виділяти* як стратегічну лінію реалізації конкретної навчальної дисципліни (*загальний, не деталізований план діяльності, який охоплює увесь період вивчення дисципліни*), так і тактичну (*сукупність засобів і прийомів, які використовуються для досягнення поставленої мети, специфічних для кожного року навчання*). Тобто, кожен структурний компонент програми у загальному вигляді має, так би мовити, п'ятивимірну структуру. У цьому як раз і полягає складність у їх формулюванні. Нижче наведено один із можливих підходів для спрощення процедури підготовки концептуальної частини робочих програм навчальних дисциплін, які читаються протягом кількох навчальних років.

1. Мета навчальної дисципліни, яка читається протягом кількох навчальних років (курсів). Узагальнена мета навчальної дисципліни, яка розрахована на кілька років вивчення, відображає її стратегічну ціль, отже у своїй основі вона, відтворюючи триєдину сутність навчального процесу (освітню, формувальну, виховну), залишається практично незмінною на усіх курсах навчання. Основні особливості її формулювання викладені вище. Слід також зазначити, що узагальнена мета викладання навчальної дисципліни, у відповідності з вибраною стратегією побудови багаторічного навчального процесу, може доповнюватись за рахунок відображення специфічних особливостей викладання дисципліни на тому чи іншому курсі навчання. Так, наприклад, стратегічною метою дисципліни «Теорія і методика обраного виду спорту» (ТМОВС), яка вивчається студентами спеціалізованих кафедр на протязі усіх років навчання у вузі, являється підготовка тренера з обраного виду спорту. Ця мета може доповнюватись на першому курсі викладання навчальної дисципліни за рахунок додаткового відображення тактичної мети, а саме – дати студентам знання з теорії і методики підготовки спортсменів, які спеціалізуються у конкретному виді спорту (наприклад, спортивна гімнастика), на етапі попередньої підготовки. На другому році вивчення вона доповнюється за рахунок додаткового відображення – теорії і методик підготовки спортсменів на етапі початкової спортивної підготовки. На третьому році – теорії і методики підготовки спортсменів на етапі спортивного вдосконалення. На четвертому – теорії і методики підготовки спортсменів на етапі вищої спортивної майстерності. Такий підхід забезпечує логічний зв'язок між стратегічною метою викладання дисципліни ТМОВС і тактичною метою, яка ставиться на кожному курсі її вивчення. У ньому практично реалізовані принципи системності, послідовності та безперервності освітнього процесу. Очевидно, що описаний вище підхід до стратегії та тактики організації навчального процесу з дисципліни ТМОВС може викликати заперечення у зв'язку з існу-

юю неоднозначністю у вирішенні проблеми щодо періодизації багаторічної підготовки спортсменів [Сутула В. О. *Періодизації багаторічної підготовки спортсменів, як наукова проблема* / В. О. Сутула // *Слобожанський науково-спортивний вісник*. – Харків : ХДАФК. – 2013. – № 3. – С. 40–44.]. Разом з тим означений вище підхід до побудови стратегії і тактики організації навчального процесу з дисципліни ТМОВС має право на існування, як і підхід, який існує сьогодні. Детальна аргументація зроблених пропозицій виходить за межі даного дослідження.

Приклад. Мета навчальної дисципліни «Гімнастика та методика її викладання», яка читається для студентів усіх спеціалізацій на першому курсі навчання, полягає у наступному – дати студентам систему знань та уявлень щодо гімнастики та методики її викладання, *сформувати у студентів основні уявлення щодо засобів гімнастики та особливостей їх використання у професійній діяльності викладача фізичного виховання та тренера з обраного виду спорту*, виховати у студентів певний рівень особистісної фізичної культури, сформувати у них потреби у пізнавальній, творчій, перетворюючій діяльності та ціннісні орієнтації щодо майбутньої професійної діяльності, сприяти вихованню у них світогляду, громадянської позиції, відчуття власної гідності, самоповаги, самодисципліни.

Мета навчальної дисципліни «Гімнастика та методика її викладання», яка читається для студентів усіх спеціалізацій на другому курсі навчання, полягає у наступному – дати студентам систему знань та уявлень щодо гімнастики та методики її викладання, *сформувати у студентів комплекс умінь і навичок практичного викладання гімнастики у ЗНЗ та ВНЗ*, виховати у студентів певний рівень особистісної фізичної культури, сформувати у них потреби у пізнавальній, творчій, перетворюючій діяльності та ціннісні орієнтації щодо майбутньої професійної діяльності, сприяти вихованню у них світогляду, громадянської позиції, відчуття власної гідності, самоповаги, самодисципліни.

(Розробники робочої програми навчальної дисципліни «Гімнастика та методика її викладання» ст. викладач А. Х. Дейнеко та ст. викладач І. В. Красова)

2. Завдання навчальної дисципліни, яка читається протягом декількох навчальних років. Стратегічний підхід до розробки завдань навчальних дисциплін, які читаються протягом кількох навчальних років, полягає в тому, що вони повинні відображати, з одного боку, наскрізні завдання, незмінні для кожного року вивчення, тобто стратегічну лінію досягнення поставленої мети за трьома взаємно пов'язаними напрямами – освітнім, розвивальним, виховним, а з іншого, вони повинні відображати специфічні особливості, характерні саме для конкретного року вивчення навчальної дисципліни, тобто тактичну лінію організації навчального процесу, спрямованого на досягнення поставленої мети, також за трьома напрямами – освітнім, розвивальним, виховним. Отже, такий структурний компонент програми навчальної дисципліни, яка читається протягом декількох навчальних років, а саме «Завдання навчальної дисципліни» за своєю суттю має п'ятирівневу структуру. У цьому як раз і полягає складність у підготовці даного структурного компоненту робочої програми навчальної дисципліни. Технологія його підготовки полягає у наступному. По-перше, усі завдання необхідно розділити на три

групи за напрямом реалізації поставленої мети (освітнім, розвивальним, виховним). По-друге, у кожній із виділених груп завдань виокремити об'єктивно існуючі два рівні їх практичної реалізації – стратегічний, до якого відносяться завдання, які виконуються протягом усього періоду вивчення дисципліни, та тактичний, до якого відносяться завдання, які використовуються для досягнення поставленої мети, специфічної для кожного року навчання. По-третє, розподілити усі завдання, які відображають стратегічний та тактичний рівень досягнення поставленої мети (освітньої, розвивальної, виховної) по роках їх реалізації (курсах), тобто у відповідності з вибраною стратегією організації навчального процесу. Описана процедура значно

спрощується, якщо використовувати запропонований вище підхід до побудови стратегії і тактики організації навчального процесу з дисципліни ТМОВС.

3. Що повинен знати і вміти студент у результаті вивчення навчальної дисципліни, яка читається протягом декількох навчальних років (семестрів). Оскільки структурний компонент робочої програми навчальної дисципліни, який визначає «Що повинен знати і вміти студент», являється своєрідним відображенням завдань навчальної дисципліни, то коректність його змістовного наповнення у визначальній мірі залежить від правильності підготовки ключового компонента програми, а саме «Завдання навчальної дисципліни».

Сутула Василь Опанасович: д. пед. н, доцент; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99. м. Харків, 61058, Україна.

Сутула Василь Афанасьевич: д. пед. н., доцент; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99. г. Харьков, 61058, Украина.

Vasil' Sutula: Doctor of Science (Pedagogical), Associate Professor; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-1108-9640

E-mail: vasilijstutula@mail.ru

